

Marcin Lisiecki

marlis@umk.pl

orcid: 0000-0001-6531-616X

Katedra Komunikacji, Mediów i Dziennikarstwa
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mapy Japonii i reprodukcje japońskiej tożsamości narodowej w kulturze popularnej

*Maps of Japan and the reproduction
of Japanese national identity
in popular culture*

Rozpocznę od dwóch refleksji dotyczących map i geografii. Pierwsza pochodzi z książki *Atlas wysp odległych*, w której Judith Schallansky, opisując swoją dziecięcą fascynację mapami, zauważyła, że

Atlas dla każdego – tak nazywał się pierwszy atlas w moim życiu. Jak każdy atlas, również ten naznaczony był ideologią, świadczyła o tym niezbita rozkładówka z mapą świata, na której RFN i NRD leżały na dwóch różnych stornach. Między dwoma niemieckimi krajami nie było żadnego muru ani żelaznej kurtyny, tylko biały błyszczący, nieprzebyty pasek papieru. (...) Straciłam wtedy zaufanie do map politycznych, na których państwa przypominają kolorowe ręczniki rozłożone na niebieskim oceanie. Takie mapy szybko się dezaktualizują i można się z nich dowiedzieć jedynie, kto w danej chwili zarządza tą czy inną kolorową plamą (Schallansky 2013: 7–8).

Następna refleksja związana jest z moim osobistym wspomnieniem słów nauczycielki geografii ze szkoły średniej, które już wówczas wzbudziły moje zastanowienie i wątpliwość. Brzmiały one mniej więcej tak: „Geografia, w przeciwieństwie do historii, jest wolna od treści politycznych”. Okazuje się, że moje i Schallansky obiekcje są nie tylko do siebie zbliżone, lecz wpisują się w dyskutowane obecnie kwestie związków geografii z polityką i (lub) różnymi ideologiami (zob. Edensor 2004: 55; Lisiecki 2008: 90). Zresztą we współczesnych naukach społecznych i humanistycznych uczyniono

z mapy kluczową metaforę w dyskursie filozoficznym, postkolonialnym, historycznym, literaturoznawczym (Rybicka 2013: 30).

W przypadku badań nad narodem odwołania do geografii i kartografii dostrzec możemy nie tylko na poziomie idei i symboli, lecz także w odniesieniach do pojęcia „przestrzeni”, które uzupełnia sposoby rozumienia tego, jak współcześnie reprodukowana jest tożsamość narodowa. Zwrócił na to uwagę Tim Edensor, twierdząc, że

Myślenie o narodzie w kategoriach przestrzennych jest kwestią złożoną, łączącą wiele procesów i koncepcji teoretycznych. Dzieje się tak dlatego, że zróżnicowany i wielopłaszczyznowy związek pomiędzy przestrzenią a tożsamością narodową wytwarza skomplikowaną geografie, na którą składają się granice, przestrzenie i miejsca symboliczne, konstelacje, ścieżki, miejsca zamieszkania i stałe elementy codzienności (Edensor 2004: 55).

Wymienione przez Edensora miejsca są nie tylko ważnymi składnikami „geografii narodowej”, lecz także istotnymi obszarami badawczymi. Otwierają one nas na życie codzienne i wykonywane w jego ramach praktyki oraz kulturę popularną, będącą współcześnie istotnym medium reprodukującym symbole i idee narodowościowe (Edensor 2004:13–14; Napiórkowski 2019: 52–55). Odpowiada to ustaleniom Michaela Billiga twierdzącego, że współczesne państwa narodowe, w których dominujący jest reżim demokratyczny, dbają o swoje trwanie nie za pomocą wyrazistych działań propagandowych, lecz dzięki dość pospolitym „ideologicznym nawykom” (Billig 2008: 31–32)¹. Dlatego repertuar zabiegów i wykorzystywanych środków ideologicznych rozszerzyć należy o artefakty, które nie muszą jednoznacznie, w sensie politycznym, kojarzyć się z „narodem” lub pojawiać się w przestrzeni dlań zarezerwowanej. Jako przykłady wskazać mogą na używanie flagi narodowej i wykonywanie hymnu narodowego podczas okazji nie związanych z wydarzeniami państwowymi, np. mecze piłkarskie czy festyny okolicznościowe (Edensor 2008: 106–111). Do tego doliczyć należy włączenie w przestrzeń publiczną symboli związanych z mitami politycznymi, które wplecione są w subtelną sieć reprodukcji tożsamości narodowej, np. pomniki, nazwy ulic etc. Takie samo znaczenie posiadają mapy, które, jako „kontrolowana fikcja”², nie tylko utrwalającą wśród obywateli przywiązanie do zamieszkiwanego przez nich terytorium (kraju), lecz także legitymizują uznanie jego granic państwowych, utożsamianych niejednokrotnie z narodowymi (Donnan, Wilson 2007: 47). Warto przypomnieć, że współcześnie mapy wchłonięte zostały przez przestrzeń życia codziennego

1 Michael Billig wyróżnia dwa sposoby reprodukcji tożsamości narodowej: „gorący” – sprowadzający się do wykorzystania zakrojonych na szeroką skalę akcji propagandowych oraz „zimny”, czyli zestaw rutynowych działań wplecionych w codzienne praktyki (Billig 2008: 9–10).

2 Autorem tego sformułowania jest Phillip C. Muehrcke (1978: 295).

oraz kulturę popularną i pojawiają się nie tylko w naszym otoczeniu, lecz także w literaturze, filmie, fotografii czy komiksach. I co ważne, w taki sposób docierają do szerokiego grona odbiorców.

W niniejszym artykule prześlę proces reprodukcji japońskiej tożsamości narodowej na przykładzie map zawartych w komiksie *Nihon no rekishi nenpyō jiten* (*Encyklopedia chronologiczna historii Japonii*)³ z 1993 roku. Autorami publikacji są: Hiroyuki Takayama – odpowiedzialny za teść i Shiiya Mitsunori – autor rysunków. Treść komiksu składa się z chronologicznie uporządkowanego wykładu o dziejach Japonii, od jej najdawniejszych czasów aż po współczesność, czyli do lat 90. XX wieku. Warto dodać, że został on wydany przez znane japońskie wydawnictwo Shōgakukan, sięgające swoimi początkami 1922 roku, które stało się w Japonii popularne dzięki wydawanym komiksom oraz ważnej nagrodzie komiksowej *Shōgakukan Manga-shō*. Zaletą wydawanych tam publikacji, a w tym rzeczono komiksu, jest docieranie – dzięki popularnej i przystępnej formie – do szerokiego grona odbiorców. Interesująca mnie książka jest jedną z trzech pozycji w serii dotyczących historii, jak: *Nihon-no rekishi jinbutsu jiten* (*Encyklopedia osobowa historii Japonii*) z 1993 roku czy *Sekai no rekishi jinbutsu jiten* (*Encyklopedia osobowa historii świata*) z 1995 roku⁴. Dodam, że wybrałem ten komiks ze względu na jego treść oraz zawarte w nim mapy, które z jednej strony uatrakcyjniają i uzupełniają treść historycznego wykładu, a z drugiej, pełnią istotną rolę w utrwalaniu konkretnych schematów i idei narodowościowych.

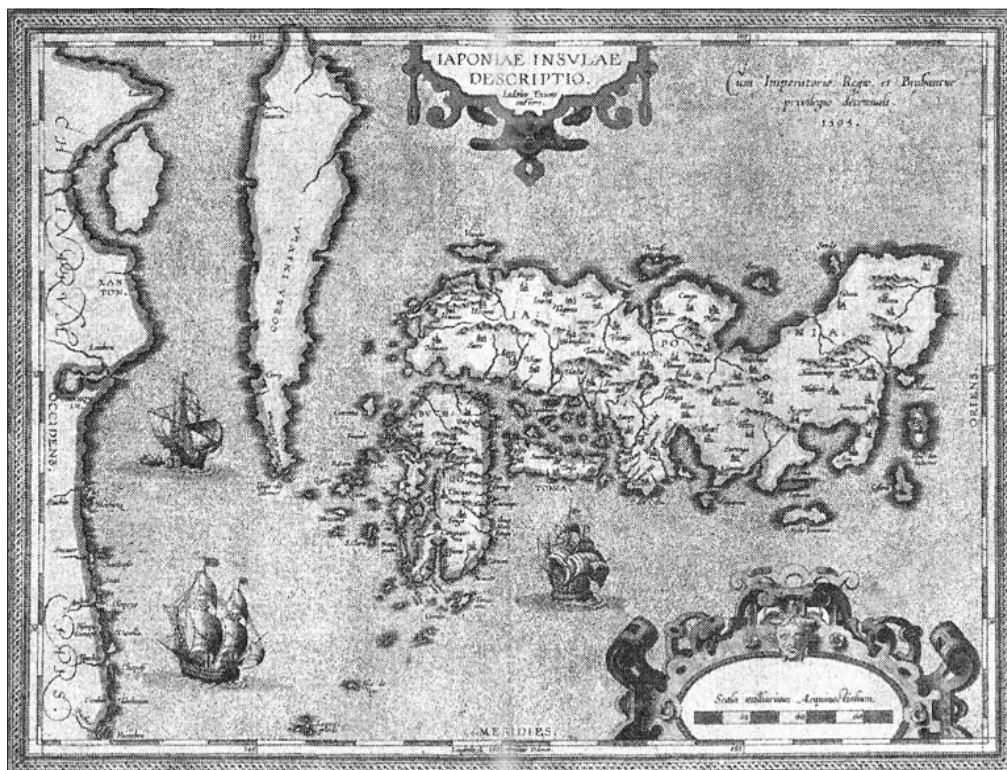
1. Charakterystyka japońskich map

Zanim przejdę do sedna tematu, poświęcę uwagę japońskiej kartografii, gdyż temat ten jest właściwie pomijany w polskich badaniach. Pozwoli mi to na przybliżenie jej specyfiki jako „kontrolowanej fikcji”. Nie będzie zbyt przesady w stwierdzeniu, że japońska kartografia charakteryzuje się bogatą i długą historią. Świadczyć o tym mogą prace japońskich kartografów, a także kolekcje do dziś zachowanych map (Unno, Namba, Muroga 1972; Unno 1994; Unno 2004, Yonemoto 2003)⁵. I już to może wystarczyć, aby pochylić się nad przypadkiem Japonii i uczynić z niej interesujący problem badawczy. Dodam też za Simonem Potterem, że dostrzegalne jest ignorowanie, przez najczęściej europocentrycznie zorientowanych, zachodnich kartografów,

3 Tytuł książki można także przetłumaczyć jako: *Słownik chronologiczny historii Japonii*, jednakże nie będzie to oddawać charakterystyki książki. Zresztą na dokonanie takiego zabiegu pozwala samo słowo *jiten*, które oznacza także „encyklopedię” (Nelson 1997: 47).

4 Ich autorami są: Hiroyuki Takayama i Koi Shigeru – pierwszej książki oraz: Takaaki Abe, Hidekazu Kawai, Tetsuo Tanaka, Yoji Katakura i Shuichi Seino – książki drugiej.

5 Przykładowe kolekcje odnaleźć można w japońskich zbiorach internetowych (patrz: *Kochizu Korekushon*; *Nihon-no seihō Nihon-no hoppō – kochizu ga shimesu sekai ninshiki – Kyōtodaigaku fuzoku toshokan shozō Muroga korekushon kochizu-ten*).

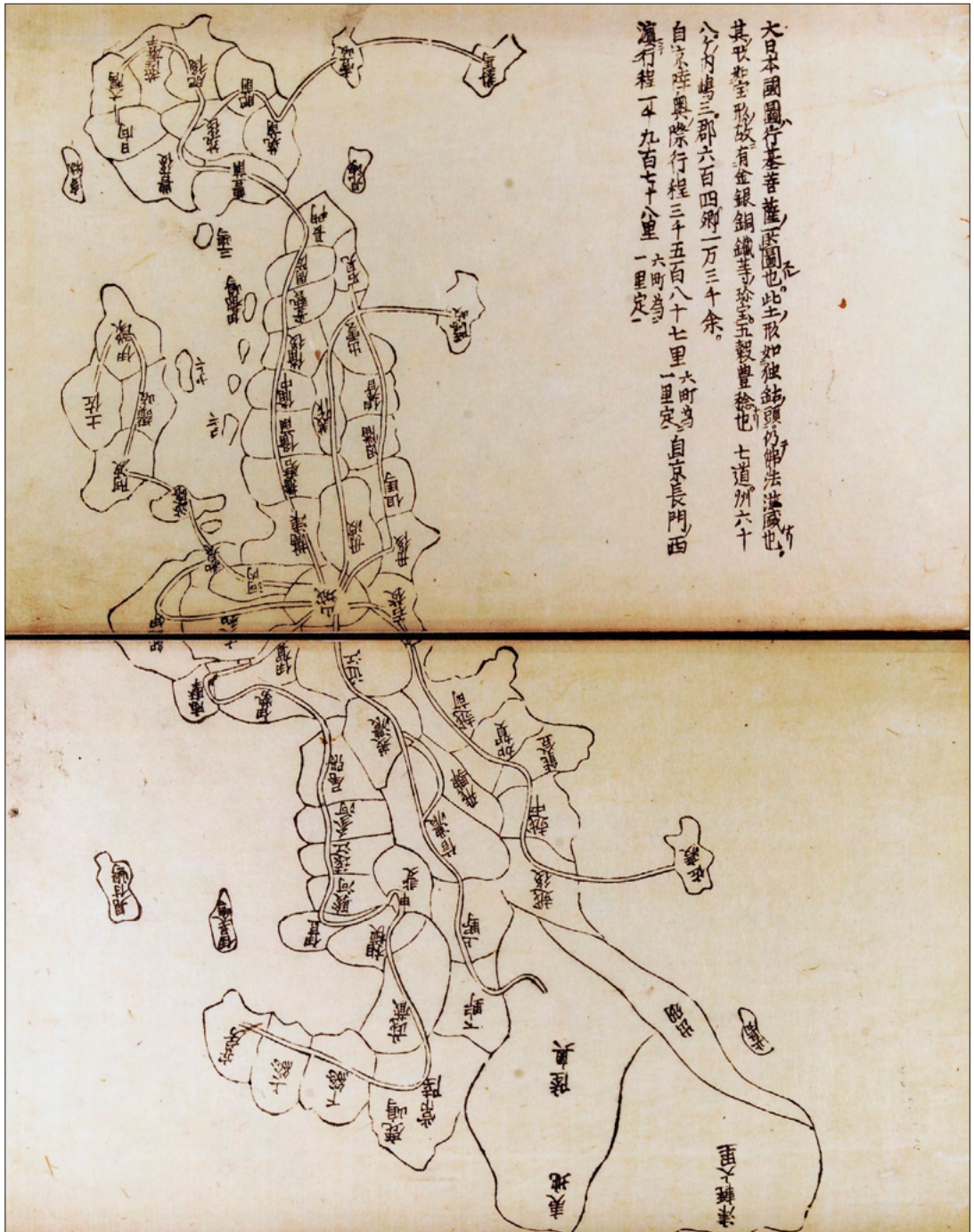
II. 1.
Luis Teixeira, Iaponiae insulae description

japońskiego dorobku oraz map tego kraju (Potter 2007: 209). Sytuacja ta wydawać się może dziwna, gdyż wiele z interesujących map Japonii sporządzonych zostało przez kartografów i podróżników z Europy jeszcze w XVI wieku (il. 1)⁶.

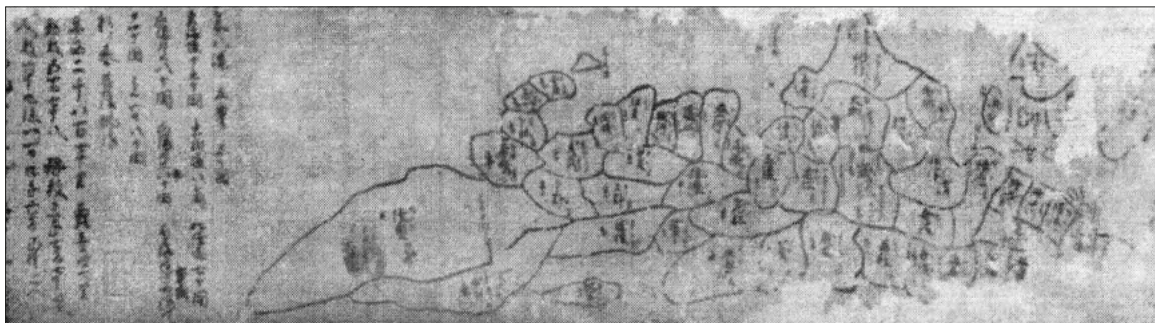
Dobrym przykładem jest mapa wykonana przez japońskiego mnicha buddyjskiego, zwanym Gyōki (668–749), który już w VIII wieku sporządził rysunek, będący nie tylko wzorem dla innych późniejszych, zarówno japońskich jak i niejapońskich prac, lecz wręcz stylu kartograficznego (McCaffrey 2007: 22; il. 2. i il. 3.).

Nie do przecenienia jest także fakt, że w Japonii już w VIII wieku naszej ery istnieć mogły mapy. Świadczyć o tym mogą informacje zawarte w najstarszych zabytkach literatury japońskiej, np. w *Nihongi* ([lub: *Nihon Shoki*], *Kronika Japonii*) z 720 roku, znajduje się kilka wzmianek o stworzeniu i posługiwaniu się mapami miast i prowincji. W księdze dwudziestej piątej czytamy: „Granice prowincji powinny zostać zbadane i powinna zostać przygotowany opis lub **mapa**” [podkreślenie M.L.] (*Nihongi* 1985: II–225).

6 Sprawa ta zrobi się znacznie bardziej wymowna, kiedy porównamy mapy Japonii z XVI czy XVII w. wykonane przez Europejczyków z pracami sporządzonymi przez Japończyków, abyśmy mogli dostrzec nie tylko podobieństwa, lecz także wzajemne nawiązania.

II. 2.
Reprodukcja najstarszej mapy Gyōkō z VIII wieku, wykonana przez Kanabee Murakami (1652)

II. 3.
Najstarsza mapa Japonii wykonana w stylu Gyōkiego (1306)

Natomiast w księdze dwudziestej dziewiątej napisane jest: „20 dzień. Wysłanicy posłani na wyspę Tanega zaprezentowali **mapę** [podkreślenie M.L.] tej wyspy” (*Nihongi* 1985: II–352)⁷ oraz „11 dzień. Książę Mino i jego towarzysze zaprezentowali **mapę** [podkreślenie M.L.] prowincji Shinano” (*Nihongi* 1985: II–364).

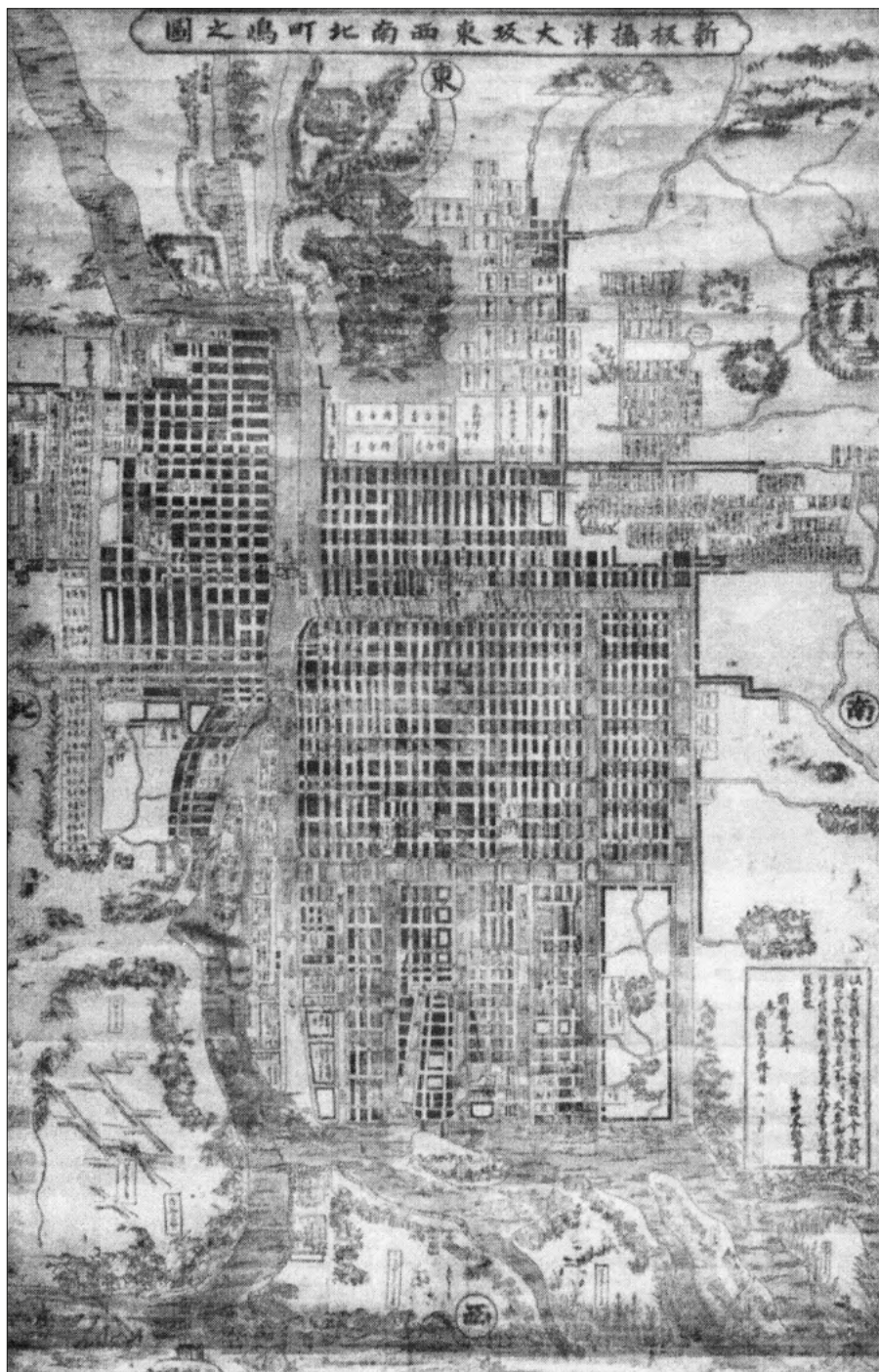
Przeglądając inne teksty starojapońskie z VIII wieku, jak *Kōjiki* (*Księga dawnych wydarzeń*⁸) czy inne prace należące do cyklu zwanego *Rikkokushi* (*Sześć Narodowych Historii*), napotkać możemy opisy, które odnosić się mogą do map. Warto podkreślić, że miały one charakter, podobnie jak w wielu przypadkach krajów Azji wschodniej, bardziej literacki niż przedstawieniowy (Unno 1994: 353). Nie zmienia to faktu, że świadczą one nie tylko o zainteresowaniu ówczesnych Japończyków kartografią, lecz także ich świadomości znaczenia map dla myślenia o przestrzeni i zarządzania nią. Zdaniem Kozutakiego Unno:

Jest to odzwierciedlenie nie tylko praktycznego wykorzystania map – głównie jako dokumentów administracyjnych i narzędzi do wyszukiwania dróg, ale także ich adaptacji do celów dekoracyjnych, propagandowych i literackich. (...) Mapy w tej kategorii obejmowały lokalne mapy dworów, mapy posiadłości instytucji religijnych oraz mapy odzyskanych gruntów, a także mapy miast, prowincji i całego kraju. Inną kategorię stanowią mapy szlaków i mapy morskie, natomiast w sferze metafizycznej spotykamy mapy z kosmologii buddyjskiej (Unno 1994: 346).

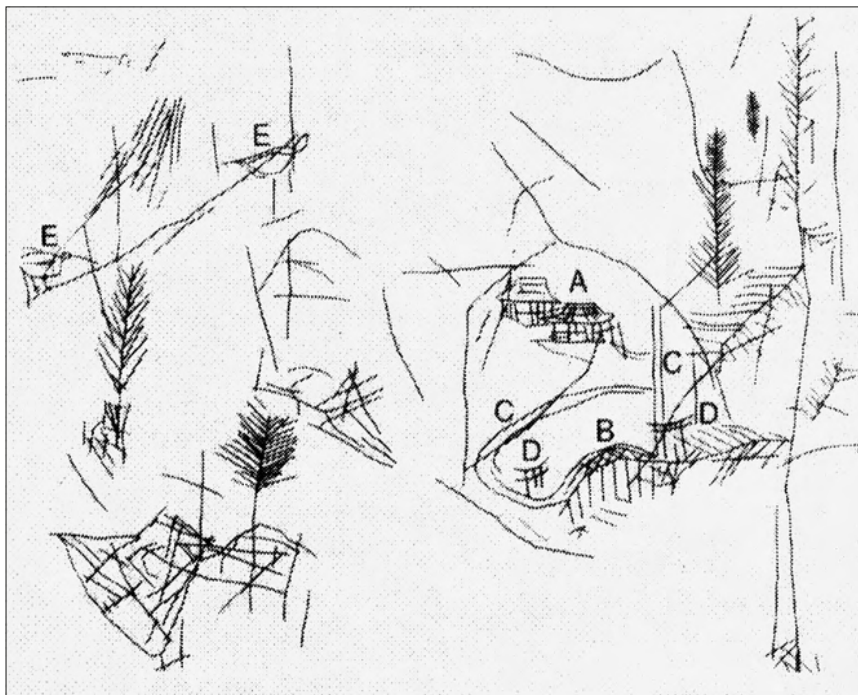
Warto uzupełnić słowa Unno, że w skład japońskiej kartografii wchodzi przypadki, dość popularne także w Chinach, map nieba (Miyajima 1994: 579; Pankenier 2013). Dodam też, że przedstawienia przestrzeni i kształtu Japonii oraz sposoby ich wykorzystywania okazują się być niezwykle różnorodne i wieloaspektowe.

7 Cyfra rzymska oznacza tom, a arabska numer strony.

8 Takie tłumaczenie tytułu proponuje Wiesław Kotański (patrz: *Kojiki* 1986).

II. 4.
Mapa miasta Ōsaka (1655)

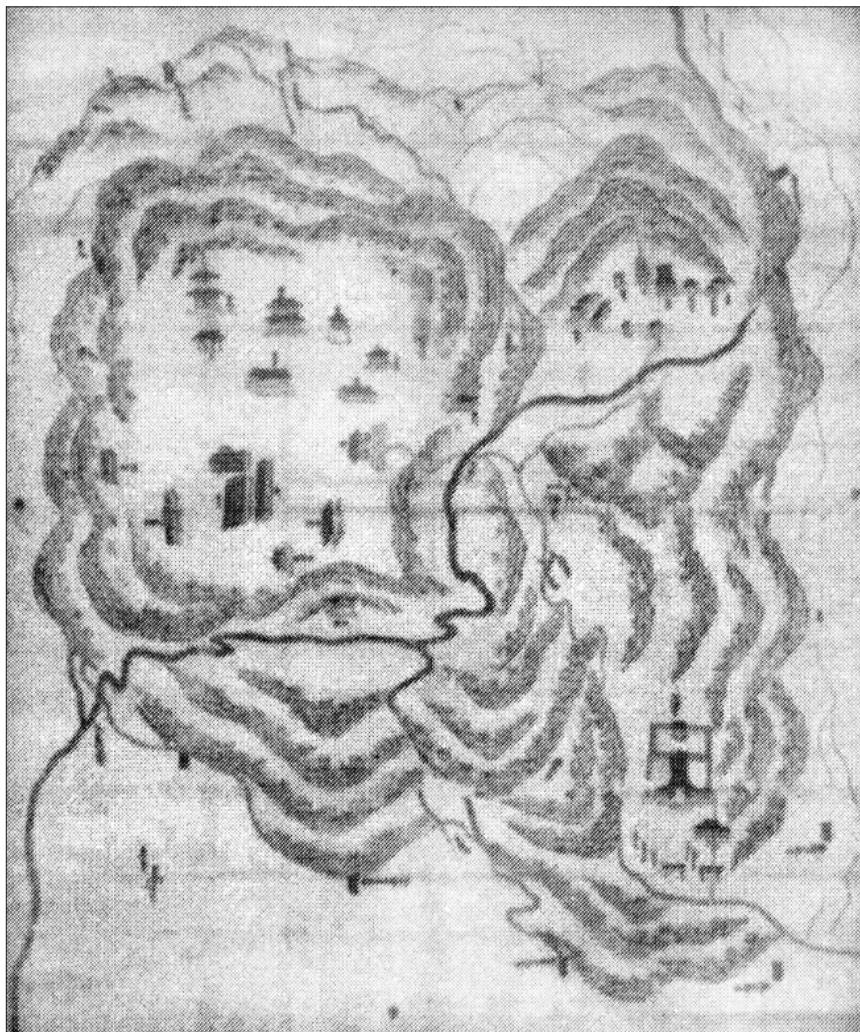
II. 5.

Szkic mapy świątyni shintoistycznej pochodzącej z grobowca w Kazuwie

Nie wikłając się w złożoności historii tworzenia map w Japonii i japońskich kartografów⁹, skupię się na ich charakterystycznych cechach. W tym celu warto przyrzeć się etymologii słowa japońskiego „mapa”, czyli „zu”. Słowo to pochodzi od dawniejszego znaczenia w języku chińskim „tú” oznaczającego „terytorium”, a współcześnie m.in. też „szukać” (Tú)¹⁰. Dodam, że w oryginalnym tekście *Nihongi* „zu” nie występuje, gdyż w tym czasie używano innych słów: „katchi” oraz „shirushi”, które nie odnoszą się do „obrazu”, a „kształtu” lub „formy” – jak w przypadku „katchi” oraz „znaku” lub „pieczęci” – czyli „shirushi” (*Nihonshoki-kan dai nijūgo*; *Nihonshoki-kan dai nijūkyū*; Potter 2007: 211; Unno 1994: 349 i 354; *Kōjien* 1969: 416). Natomiast słowo, które zwykle tłumaczy się na inne języki jako „mapa”, czyli „chizu”, pojawiło się w użyciu dopiero w XIX wieku po kontaktach Japończyków z Europejczykami (Potter 2007: 212). Porównując „zu” czy „chizu” np. z polskim odpowiednikiem zauważmy, że jego łaciński źródłosłów – „mappa”, związany jest z innym sensem niż w japońskim przypadku. Mianowicie etymologia łacińskiego słowa odsyła nas do wyrazów: „szmatka”,

⁹ Warto wspomnieć o jednym z nich, czyli Tadatakace Inō (1745–1818), gdyż był najbardziej znanym i cenionym kartografem w nowożytnej Japonii oraz pozostawił po sobie wiele cennych map (patrz: Inō zu).

¹⁰ W ich znaczenie wpisane jest też pojęcie „obrazu” i „rysunku”.

II. 6.
Mapa świątyni buddyjskiej Jōdo-ji w Kiōto (1230)

„ręcznik”, „płótno”, „prześcieradło”, ale też „szmatka sygnałowa”, „flaga”, czyli nie tego, co jest przedstawione, lecz do samego materiału (Lewis, Short, Lewis, Plezia 2007: 445).

Przechodząc do wykazania, w jaki sposób mapy w Japonii funkcjonują jako „kontrolowana fikcja”, wskazać można na plany cząstkowe dotyczące poszczególnych obszarów Japonii i wybranych miast oraz świątyń. I chociaż znaczna ich część służyć miała w dawniejszych okresach konkretnym celom administracyjnym, to perswazyjność ukryta jest w horyzontalnym ukazaniu relacji pomiędzy przestrzenią, miejscami, kulturą i tożsamością (Yanemoto 2003: 175). Warto w takich przypadkach zwrócić uwagę na detale, gdyż to one służyć miały, jeśli chodzi o dawniejsze czasy,

II. 7.
Japońska wersja mapy świata

II. 8.
Polska wersja politycznej mapy świata

reprodukowaniu hegemonii politycznej lokalnych władców lub (i) obiektów sakralnych. Dostrzec to możemy na mapie miasta Osaka (Ōsaka) (il. 4), gdzie na jej górze znajduje się zamek władcy, zaś na dole jego poddanych, co legitymizować miało władzę polityczną oraz miejsce w hierarchii poszczególnych członków społeczności (Unno 1994: 417). Podobne znaczenie posiadają np. mapy obiektów sakralnych (il. 5, il. 6), na których

również widoczne jest horyzontalne ułożenie sensów. Mianowicie świątynie shintoistyczne i klasztory buddyjskie, poprzez ich umiejscowienie z wektorem skierowanym ku górze, sprawiają wrażenie, że znajdują się na szczycie góry, co wskazuje na ich nadrzędny status. Symboliczne zaznaczenie ważności pokazywanych na mapach terytoriów (lub obiektów) odbywa się nie tylko za pomocą dychotomii góra-dół, lecz także umieszczania obiektów lub państw w centrum. W takich przypadkach wymownym przykładem może być japońska wersja mapy świata, na której Japonia znajduje się w jej środku (il. 7), co utrwalac ma japońskiemu odbiorcy poczucie, że to jego kraj znajduje się w centrum świata i dlatego powinien być dla niego ważny. Dla kontrastu warto to porównać z przykładami map świata wydawanymi w poszczególnych krajach europejskich, gdzie w centrum widnieje Europa (il. 8).

2. Tożsamość narodowa w obecna w mapach zawartych w *Nihon no rekishi nenpyō jiten*

Główne determinanty tożsamości narodowej, jakie pojawiają się w komiksie, są stosunkowo proste do uchwycenia i sprowadzają się do pięciu głównych punktów. A są nimi:

1. jednolitości i niezmienności współczesnych granic Japonii;
2. odrębności i wyjątkowości etnicznej Japończyków;
3. idei stolicy kraju i innych miejsc o symbolicznym znaczeniu;
4. legitymizacji władzy cesarskiej;
5. dominacji kulturowej i politycznej Japończyków w Japonii.

Warto dodać, że wątki te pojawiają się w literaturze przedmiotu i składają się w dużej mierze na etnocentryczną koncepcję zwaną *nihonjinron* (dosłownie: „teoria bycia Japończykiem”), która zastąpiła przedwojenną ideę *kokutai* („ustrój narodowy”, „charakter narodowy”) (Befu: 2001: 66; Lisiecki 2011: 12). Ujmując sprawę ogólnie, pojawienie się tych tematów w debacie publicznej służyć ma nie tylko, odwołując się do myśli Erica Hobsbawma, „wynajdywaniu” (Hobsbawm 2008: 10), co „reprodukcji wynalezionej tradycji”. W przypadku analizowanego przeze mnie komiksu, mamy do czynienia z jeszcze jednym aspektem tego zagadnienia, mianowicie procesem edukacji młodszego pokolenia, które odbywa się w wersji „zimnej”, wpływając na rozwijanie czegoś, co Billig określił mianem „banalnego nacjonalizmu” (Billig 2008: 9). Okazuje się, że autorzy komiksu wpisali się w taki właśnie sposób działania, utrwalając wśród szerokiego grona młodszych odbiorców idee narodowościowe.

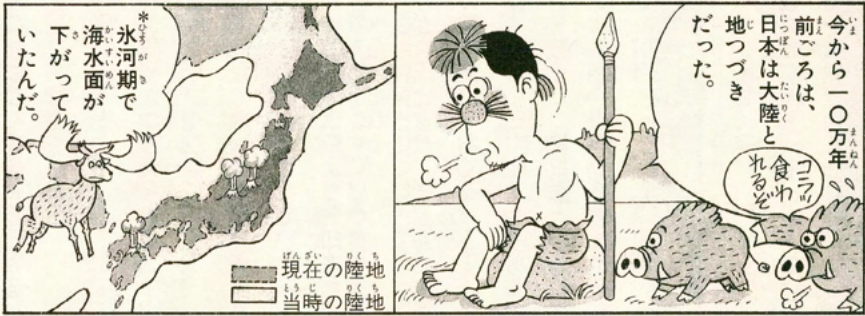
Przechodząc do treści książki, zwróćmy uwagę na pierwszą stronę (il. 9), na której znajdują się, istotne dla zrozumienia zawartego w niej przekazu, trzy istotne wątki: przybliżony czas pojawienia się wysp japońskich, kształt i obszar kraju oraz osoby go zamieszkujące. Przyjrzyjmy się pierwszemu i ostatniemu wątkowi, gdyż nie dotyczą one bezpośrednio zawartej tam mapki. Na ilustracji nr 9 dostrzec możemy trzy istotne kwestie. Po pierwsze, w czarnym owalu znajduje się wzmianka o ogólnej dacie

にほんれつとう たいりく

このころ日本列島は大陸と陸つづきになっていた

10万年前

間氷期（温暖期）をはさんで数度おとすれた氷河期には、日本列島は大陸と陸つづきになり、さまざまな動物とそれを追う人びとがわたってきた。

* 氷河期：約一七〇万年前から

数度にわたって地表が氷河におおわれた時代。一番新しいのは約一万年前。

działających się wydarzeń, czyli około 100 000 lat temu (Takayama, Mitsunori 1993: 8). Po drugie, otrzymujemy informację o wyspach japońskich, gdyż w znajdującym się na górze zdaniu, zapisanym największą czcionką, czytamy, że: „mniej więcej w tym czasie [100 000 lat temu – M.L.] archipelag japoński był połączony z kontynentem” (Takayama, Mitsunori 1993: 8). I po trzecie, w dolnym i najdłuższym zdaniu znajduje się wzmianka o wydarzeniach, jakie wówczas miały miejsce. „W okresie zlodowacenia, czyli kilkukrotnie w okresie interglacjalnym, japońskie wyspy były połączone z kontynentem, którędy przechodziły różne zwierzęta i goniący je ludzie” (Takayama, Mitsunori 1993: 8). Dodatkowo warto to uzupełnić o jeszcze jedną ilustrację, na której widnieje siedzący na kamieniu mężczyzna i mówiący, a raczej powtarzający informację z nagłówka: „Okolo 100 000 lat temu Japonia była połączona z kontynentem” (Takayama, Mitsunori 1993: 8). I dopiero teraz zwróćmy uwagę na zamieszczoną tam mapkę i zawarte na niej treści (il. 10). Chodzi tu przede wszystkim o obraz prawie całego archipelagu i dość mało czytelne zarysy zaznaczone nieprzerwaną linią. Kolory i kształty tłumaczy zamieszczona obok nich legenda¹¹. Wyjaśnienie treści napisu oraz mapy nie stanowi większego problemu, gdyż zdają się one przedstawiać podstawowe informacje dotyczące kształtowania się wysp i pojawienia się na nich zwierząt i ludzi. Zaś 100 000 rok p.n.e. również nie jest przypadkowy, gdyż na ten czas datowane jest pojawienie się tam ludzi (patrz: Totman 2009: 15). Niby wszystko się zgadza i młody czytelnik w atrakcyjnej formie otrzymuje garść danych o zamierzczłej przeszłości. Jednakże o tym, że mamy tu do czynienia z reprodukowaniem tożsamości narodowej świadczyć mogą dwa wątki. Po pierwsze, prawie w każdym zacytowanym zdaniu, oprócz pierwszego, powtarzane są słowa Japonia (*Nihon* lub *Nippon*) oraz archipelag japoński (*Nihonrettō*). Znaczący jest także brak wymienienia np. półwyspu koreańskiego lub Chin, których terytoria zaznaczone zostały jednym słowem: kontynent (*tairiku*). A po wtóre, kształt archipelagu, oznaczonego szarym kolorem, który odpowiada granicom współczesnej Japonii. Wszystko to, czyli czas, kształt i obszar, a także ukazane na rysunkach osoby, służyć mają utrzymaniu młodych czytelników w przekonaniu, że wyłonienie się Japonii stanowiło „naturalną” konsekwencję ocieplania się klimatu i oddzielenia się poszczególnych wysp od kontynentu. Innymi słowy, mamy tu do czynienia z typowym „wynajdywaniem przestrzeni”, gdzie Japonia, a w tym jej granice, są „odwieczne” i niezmiennie oraz nikt, poza Japończykami, nie był predystynowany do ich zamieszkania (patrz: il. 11). Na marginesie dodam, że oficjalnie wyspa Hokkaido (Hokkaidō) przyłączona została do Japonii dopiero w XIX wieku, zaś Okinawa i archipelag Riukiu (Ryūkyū)¹² zostały zaanektowane dopiero

11 Szarym kolorem zaznaczone kształt obecnej Japonii, białym zaś to, jak wyglądać to mogło w odległej przeszłości.

12 Na mapie brakuje archipelagu Riukiu, co, jak sądzę, wynika z prostej przyczyny, że się nie zmieścił się on na ilustracji. Świadczyć o tym może nieodkryta linia w dolnej części kadru komiksu.

II. 10. Mapa Japonii (powiększenie)

pod koniec XIX wieku. Nie można zapomnieć o tym, że były one zamieszkiwane przez rdzenną ludność, czyli Ajnów i Riukiuńczyków¹³, o których nie ma wzmianki w tekście książki. Może to zostać odczytane tak, że mieszkańców wysp japońskich cechuje homogeniczność oraz w trakcie kształtowania się tam pierwotnych społeczności i struktur politycznych nie występowały obce wpływy, a sami Japończycy nie mieli związków z innymi etnosami. Warto zwrócić na ten fakt uwagę, gdyż w badaniach nad dziejami Japonii funkcjonują teorie o wywodzeniu się Japończyków etnosów pochodzących z kontynentu,

II. 11. Mapa Japonii

np. z terenów Korei lub Mandżurii oraz obcych wpływów na kształtowanie się władzy politycznej (patrz: Oguma 2002: 64–69; Kanert 1999).

II. 12. Mapa fragmentu wyspy Honsiu

Zwróćmy uwagę na kolejną mapę, mającą oddawać dzieje sprzed 20 000 lat. Znajduje się tam ciekawy obrazek (il. 12) przedstawiający fragment wyspy Honsiu (Honshū), z zaznaczonym jeziorem Nojiri (Nojiriko), związanym z odkryciami archeologicznymi z okresu paleolitycznego. Jednakże nie ono odgrywa tu główną rolę, lecz zaznaczone poniżej miasto Tokio (Tōkyō), czyli obecna stolica Japonii. Możemy się zastanawiać, z jakiego powodu autorzy umieścili Tokio. Najprawdopodobniej przyczyną tego nie były względy orientacyjne, gdyż byłaby to

13 Tereny dzisiejszej Japonii zamieszkiwane były także przez inne rdzenne ludy i o nich też nie ma mowy w tekście.

wówczas znaczna nieściśłość faktograficzna. Tokio (wcześniej zwane Edo), a właściwie jego zręby datuje się dopiero na wiek XII, zaś stolicą stało się ono dopiero w 1868 roku. Przypuszczam, że młody japoński czytelnik, dysponujący podstawową wiedzą geograficzną, potrafi bez trudu wskazać, gdzie na mapie znajduje się jezioro Nojiri i do tego nie potrzebuje umieszczenia Tokio. Dlatego sądzić należy, że uwzględnienie na mapie Tokio służyć ma reprodukcji stolicy, jako narodowej idei, której zadaniem ma być konsolidowanie tożsamości narodowej.

Znaczący wpływ na powstawanie i konsolidowanie tożsamości narodowej miały mity polityczne związane z tworzeniem japońskiej państwowości i wykazaniem jej ciągłości. Z tym wątkiem związane są dwie mapki (il. 13, il. 14). Na pierwszej widoczny jest fragment wysp z jednym tylko słowem: *Wa*¹⁴, na drugiej zaś zaznaczone są dwa miejsca z napisem *Yamatai* ze znakami zapytania. Ich treść odnosi się do pierwszej wzmianki o ludzie *Wa*, który – według chińskiej *Kroniki Trzech Królestw* (*Sānguó Zhì*, wersja japońska: *Sanseiki*)¹⁵ – zamieszkiwał na wyspach i którym władać miała królowa Himiko (lub Pimiko). Znaczenie tej opowieści polega na powiązaniu owej struktury plemiennej z władzą polityczną, z której, w dalszym jej rozwoju, miały wyłonić się zręby protojapońskiej państwowości (Tubielewicz 2006: 74; Iwicka 2017: 53). Dodatkowo, użyte słowo *wa* czytane jest także jako *yamato* (Nelson 1997: 94). I o ile sama Himiko nie jest tu tak ważna, o tyle zarządzana przez nią ziemia już tak, która z powodu braku adekwatnych informacji o jej umiejscowieniu powiązana została, również z bliżej nieokreślonym, odnośnie do miejsca (patrz: il. 13), krajem *Yamatai* i również tajemniczym *Yamato* i włączona w proces narodotwórczy. A dokładnie z wykazywaniem, na poziomie ideologicznym, dawności i jednolitości państwowości i władzy politycznej. Tym bardziej, że *Yamato*, zgodnie z treścią *Kōjiki* i *Nihongi*, miało być miejscem, w którym założył swój dwór i pierwszą stolicę pierwszy cesarz Jimmu (Jinmu)¹⁶, legendarny wnuk bogini słońca Amaterasu (Amaterasu Ōmikami) (patrz: Kojiki 1986: I–130; Nihongi 1985: I–13). Nie wdając się w dalsze szczegóły tego wątku, który sam w sobie jest niezwykle interesujący i zasługujący na osobne opracowanie (Tubielewicz 1997; Tubielewicz 2006; Totman 2009: 57–63; Piggott 1997: 15–43; Shillony 1995: 35–38), dodam, że nazwy *Wa* i *Yamato* stały się synonimami Japonii. W *Nihongi* znajduje się wręcz zdanie: „Tu i wszędzie indziej Japonia (Nippon) ma być odczytywana *Yamato*” (*Nihongi* 1985: I–13). I w takiej formie funkcjonowały w debacie politycznej w XIX wieku, leżąc też u podstaw nacjonalistycznej idei *kokutai* (patrz: Lisiecki 2010; Lisiecki 2011, Antoni 1998). Odniesienia do tych treści znajdują odzwierciedlenie w idei *Yamato damashii* („duch *Yamato*”), sformułowanej dla potrzeb idei nacjonalistycznych w XIX i XX wieku.

¹⁴ W języku chińskim słowo *wō* oznacza: „karła”, które, być może, oddawać miało wzrost mieszkańców wysp.

¹⁵ Dokładnie chodzi tu o rozdział z tejże kroniki pt. Legenda o ludzie *Wa* (chiń. *Wōrénzhuàn*, jap. *Wajinden*).

¹⁶ Jedno z imion Jimmu, jakie pojawia się w *Kōjiki* brzmi *Kamu-yamato Iware-biko no Sumeramikoto*, które Wiesław Kotański przełożył jako: „Boski Młodzian Którego Urzekło *Yamato*” (Kojiki 1986: 286).

Il. 13. Mapa kraju i ludu Wa

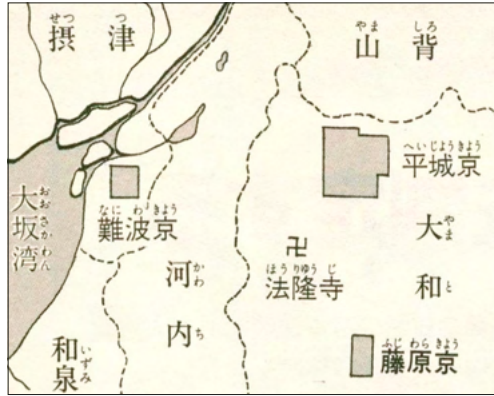
Il. 14. Yamatai

Na mapce z pytaniami o Yamatai (il. 13) narratorem, oprócz zwierzęcia, jest człowiek. Osobą tą jest następczyni Himiko, młoda królowa Iyo. Pojawienie się jej w tekście jest dość zastanawiające, gdyż jest ona raczej niezbyt rozpoznawana, w przeciwieństwie do jej poprzedniczki. Jej obecność bierze się zapewne z tego, że tekst jest skierowany do młodszego czytelnika, do którego łatwiej dotrzeć zamieszczając w treści komisu młodą władczynię. Przypuszczać należy, że umieszczając ją w treści książki i na mapce chciano też stworzyć przeświadczenie o ciągłości władzy, reprodukując jednocześnie ważny dla japońskiej tożsamości mit polityczny o boskim pochodzeniu władzy cesarskiej i nieprzerwanej w dziejach Japonii dynastii cesarzy. Mitu, który leży u podstaw jednej z głównych determinant japońskiej tożsamości narodowej. Z tym wątkiem związane są kolejne mapki. Pierwsza z nich wyróżnia się na tle innych, gdyż przypomina stylem mapę miasta Osaka (il. 4). Możemy na niej zobaczyć stojącą na wzgórzu cesarżową Jitō i oglądającą panoramę miasta Fujiwara w prowincji Yamato (il. 15), które w 692 roku zyskało status stolicy kraju. W tym przypadku ważne jest nawiązanie do stylu używanego we wcześniejszej japońskiej kartografii oraz, na poziomie

Il. 15.
Cesarzowa Jitō i mapa miasta Fujiwara

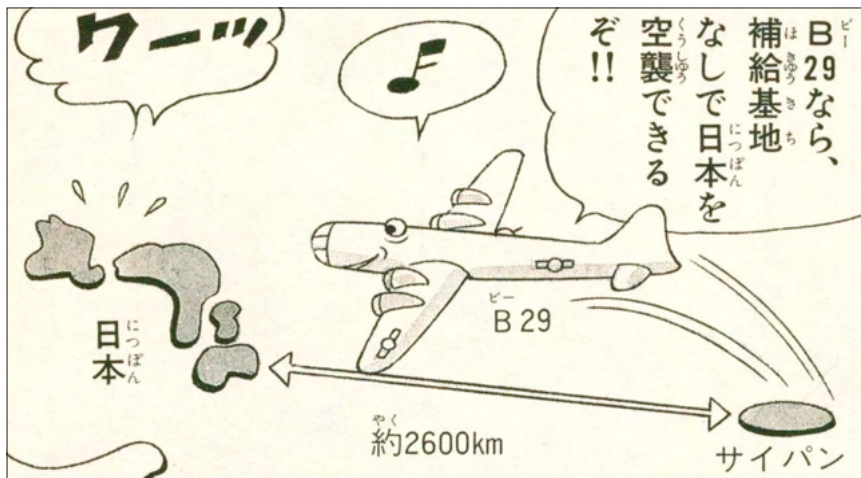
ideologicznym, do ukazania znaczenia władzy cesarskiej. Co więcej, Jitō, chociaż nie nazwa miasta nie zostaje wymieniona w tekście, przywołuje chińską dynastię Tang (Tō) i stolicę Cháng'ān, jako wzory, który chce osiągnąć (patrz: Takayama, Mitsunori 1993: 59). Zresztą wykorzystanie mitu o nieprzerwanej dynastii cesarskiej znajduje się na mapce ukazującej prowincję Yamato z zamieszczonymi innymi centrami władzy politycznej (il. 16). Uchwycenie istoty sprawy zawartej w owych planach nie jest trudne, gdyż dotyczy ukazania władzy cesarskiej jako dbającej o rozwój Japonii, a tym samym utrwalenie przeświadczenia, iż cesarze (i cesarzowe) był (i są nadal) jedynymi

II. 16.
Prowincja Yamato

II. 17.
Mapa z okresu „restauracji” władzy cesarskiej

II. 18.
Lot samolotu B-29 z wyspy Saipan do Japonii

Il. 19. Podróż Matsuo Bashō

prawowitymi władcami Japonii. Taki sens dostrzec też możemy na innej mapie w dalszych partiach książki, na której widzimy cesarza, podpisanego jako *tennō*¹⁷, i czterech mężczyzn, reprezentujących cztery domeny feudalne zwane *han*: Hizen, Satsuma, Tosa i Chōshū i wspierające dwór cesarski (il. 17). Na obrazku widać, że postacie krzyżują w stronę cesarza, iż oddają swoje *hany* w ręce cesarza (*Hanseki-hōkan*). Interesujący i ważny jest także znajdujący się na tym rysunku człowiek z motyką w dłoni, który tłumaczy sens mitu politycznego o nieprzerwanej władzy cesarskiej. Mówi on, że *han* to ziemia, a *seki* to ludzie (Takayama, Mitsunori 1993: 364). Co oznaczać ma dla współczesnego młodego czytelnika, że zarówno sama Japonia należy do cesarza, jak i zamieszkujący ją Japończycy. Dodam, że mapa dotyczy okresu po transformacji ustrojowej, jaka się dokonała w 1868 roku i kiedy Japonia, od 1889 roku, stała się monarchią konstytucyjną z cesarzem na jej czele. Innymi słowy, jest on centralnym punktem ideologicznego i politycznego procesu, który przyczynił się do „wynalezienia” Japończyków jako narodu, a Japonii, także w sensie przestrzennym, jako państwa. Nie bez znaczenia jest umiejscowienie na mapce cesarza, który nie siedzi gdziekolwiek,

17 W tym czasie panował cesarz Meiji (1852–1912).

lecz w miejscu, w którym znajduje się Tokio. Zabieg ten reprodukować miał postrzeżenie stolicy jako idei narodowej oraz powiązaniu jej z cesarzem.

Dość mogę, że autorzy komiksu wykazali się wyraźną niekonsekwencją w przekazie ideologicznym, gdyż brakuje przedstawienia całego kraju, który wzmocniłby „wynalezienie”, w sensie narodościowym, Japonii jako przestrzeni. Takie mapy pojawiają się dopiero przy okazji ukazania II wojny światowej, wzmacniających poczucie tożsamości i wspólnotowości Japończyków. Do tego celu wykorzystano nalot samolotu B-29 i zrzucenia bomb atomowych na Hiroszimę (Hiroshima) i Nagasaki. Treść obrazka sugeruje, że Japończycy mają nie tylko wspólnego wroga, lecz są oni ofiarami działań wojennych, a nie agresorami. Tej kwestii dotyczy mapka ukazująca lot samolotu z wyspy Saipan do Japonii (il. 18). Zwróćmy uwagę na sposób reprodukowania tożsamości Japończyków zawarty na mapie. Wyrażony on został poprzez ukazanie w negatywny sposób Amerykanów – symbolizowanych przez samolot – podczas ataku jako zadowolonych i wesołych, i jednocześnie przerażonych Japończyków.

Ostatnim wątkiem, jaki pojawia się na mapkach w książce i dotyczy kwestii tożsamości narodowej, jest wędrownka po północnej części Japonii poety i mistrza haiku Matsuo Bashō (1644–1694). Nie chodzi tu historię samego Bashō i jego dzieła, które powstało po owej podróży, czyli *Oku no Hosomichi* (*Wąska droga w tył*), lecz o jej znaczenie dla japońskiej „kultury narodowej”. Wypada zaznaczyć, że szkoda, iż autorzy książki nie wskazali więcej przykładów znaczenia kultury dla japońskiej tożsamości narodowej i ograniczali się tylko do poety z XVII wieku. Z dużą dozą prawdopodobieństwa mogę twierdzić, że wątki pojawiające się w komiksie dobierane były dość swobodnie, zaś sam proces reprodukowania tożsamości wprowadzony został „przy okazji”. Zresztą jest to charakterystyczne dla produktów popkulturowych. Nie zmienia to jednak faktu, iż bez większego trudu dostrzec można preferowanie, przez autorów książki, kwestii politycznych, jako ważniejszych dla procesów narodotwórczych.

Na zakończenie

Podsumowując zawarte w niniejszym artykule rozważania powrócę do zacytowanej wyżej książki Judith Schalansky, w której zawarła ona, być może zupełnie przypadkowo, przyrównanie mapy do „kolorowego ręcznika” (Schalansky 2013: 8). Porównanie to jest szczególne, gdyż jest ono zgodne z sensem tego słowa zachowanym w łacińskim *mappa* oznaczającym, jak pamiętamy, „szmatkę”, „płótno”, „flagę” i właśnie „ręcznik”. A dodatkowo, takie rozumienie jest zdecydowanie odmienne od tego, z jakim mamy do czynienia w Japonii. Co więcej, analizując wybrane przykłady z komiksu *Nihon no rekishi nenpyō jiten*, a także przeglądając zbiory dawnych map Japonii możemy odnieść nieodparte wrażenie, że wyróżniają się one, zarówno ich wyglądem i treścią, jak również tym, czego one dotyczą. Dodatkowo, występują one nie tyle, jako specyficzny – jak każda mapa – nośnik treści, lecz jako znak. Zresztą odpowiada to sensowi

zawartemu w japońskim słowie *shirushi* – używanym w dawniejszej literaturze na oznaczenie tego, co współcześnie określamy w języku polskim jako „mapa”. Dostrzec to mogliśmy na zaprezentowanych wyżej przykładach map, gdzie kształtom wysp lub ich fragmentom towarzyszyły teksty i rysunki. Istotna jest tu zwłaszcza nie sama treść tekstów, lecz pismo, albowiem w przeciwieństwie do tego, z czym mamy do czynienia w Europie, język japoński wykorzystuje m.in. pismo logograficzne zwane *kanji*. Jego znaczenie polega na tym, że za jego pomocą zapisany jest sens słowa, a nie dźwięk. W rezultacie mapy stają się znakami informującymi, tak jak w przykładach z *Nihon no rekishi nenpyō jiten*, o konkretnych treściach ideologii narodowościowej. Przypomnę chociażby mapy z napisami: Wa i *tennō*, które czytelnikowi książki utrwalają mają związek przestrzeni z homogenicznie pojmowanymi mieszkańcami Japonii i jedyną prawnowitą władzą polityczną. Warto dodać, że sam sposób przedstawiania treści historycznych za pomocą mapy okazuje się być popularny, a także skuteczny w utrwalaniu i reprodukowaniu treści narodowościowych.

Bibliografia

- Antoni, K. (1998). Shintō und die Konzeption des japanischen Nationalwesens (kokutai). Der religiöse Traditionalismus in Neuzeit und Moderne Japans (= Handbuch der Orientalistik. Band V/ 8). Leiden: Brill.
- Billig, M. (2008). Banalny nacjonalizm (przeł. M. Sekerdej). Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Befu, H. (2001). Hegemony of Homogeneity. An Anthropological Analysis of 'Nihonjinron'. Melbourne: Trans Pacific Press.
- Cattaneo, A. Geographical Curiosities and Transformative Exchange in the Nanban Century (c. 1549–c. 1647). Pozyskano z: <https://journals.openedition.org/episteme/329>.
- Dessler, E.E. (2003). Pożądaj prawdy. Eseje o księgach „Bereszit” i „Szemot” (przeł. K. Czerwińska). Kraków: Fundacja Ronalda S. Laudera.
- Donnan, H., Wilson, T.M. (2007). Granice tożsamości, narodu, państwa (przeł. M. Głowacka-Grajper). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Edensor, T. (2004). Tożsamość narodowa, kultura popularna i życie codzienne (przeł. A. Sadza). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Helson, A.N. (1997). The New Nelson. Japanese-English Character Dictionary. Tokyo: Charles R. Tuttle Company.
- Hobsbawm, E. (2008). Wprowadzenie. Wynajdywanie tradycji. W: E. Hobsbawm, T. Ranger (red.), Tradycja wynaleziona (przeł. M. Godyń, F. Godyń) (s. 9–23). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Inō zu. Pozyskano z: <https://kochizu.gsi.go.jp/inouzu>.
- Iwicka, R. (2017). Konstrukt tsuchigumo jako mitologizacja zagrożenia. The Polish Journal of the Arts and Culture. New Series, 5, 51–65. Pozyskano z: [https://www.ejournals.eu/PJACNS/2017/1\(2017\)/art/9388/](https://www.ejournals.eu/PJACNS/2017/1(2017)/art/9388/).
- Kanert, M. (1999). Konno i z mieczem w garści – teoria „ludu najeźdźców” jako założycieli państwa i dynastii japońskiej. Japonica, 11, 179–196.
- Kata. (1969). Kōjien. Dai ni han. Tōkyō: Iwanamishoten.

- Kochizu Korekushon. Pozyskano z: <https://kochizu.gsi.go.jp/>.
- Kojiki czyli Księga dawnych wydarzeń (przeł. W. Kotański). (1986). Warszawa: PIW.
- Lewis, Ch.T. An Elementary Latin Dictionary. Pozyskano z: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0060:entry=mappa>.
- Lewis, Ch.T., Short Latin Dictionary. Pozyskano z: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.04.0059:entry=mappa>.
- Lisiecki, M. (2008). Polityczne wymiary geografii. Geograficzne determinanty japońskiej świadomości narodowej. W: J. Marszałek-Kawa (red.), *Meandry japońskiej polityki* (s. 89–113). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Lisiecki, M. (2010). Kokutai-no hongii w japońskim dyskursie nacjonalistycznym. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Lisiecki, M. (2011). Kokutai i Nihonjinron. Polityka i kultura jako filary współczesnej japońskiej tożsamości narodowej. *Sprawy Narodowościowe. Nowa Seria*, 38, 163–173.
- McCaffrey, O. (2007). The Evolution of Japanese Cartography, *Kaleidoscope International Journal*, 7(1), 20–42. Pozyskano z: https://www.bckaleidoscope.org/uploads/9/2/6/6/92665638/7_1.pdf.
- Miyajima, K. (1994). Japanese Celestial Cartography before the Meiji Period. W: J. B. Harley, D. Woodward (red.), *Cartography in the Traditional East and Southeast Asian Societies. Volume Two, Book Two* (s. 579–603). Chicago–London: The University of Chicago Press.
- Muehrcke, P.C. (1978). *Map Use: Reading, Analysis, and Interpretation*. Madison: JP Publications.
- Nihongi. *Chronicles of Japan from the Earliest Times to A.D. 697. Two Volumes in One* (przeł. W.G. Aston). Tokyo: Tuttle.
- Nihon-no seihō Nihon-no hoppō – kochizu ga shimesu sekai ninshiki - Kyōtodaigaku fuzoku toshokan shozō Muroga korekushon kochizu-ten (1998). Pozyskano z: https://repository.kulib.kyoto-u.ac.jp/dspace/bitstream/2433/148395/1/1998_tenjikai.pdf.
- Nihonshoki-kan dai nijūgo. Pozyskano z: http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_25.html.
- Nihonshoki-kan dai nijūkyū. Pozyskano z: http://www.seisaku.bz/nihonshoki/shoki_29.html.
- Oguma, E. (2002). *A Genealogy of "Japanese" Self-images* (przeł. D. Askew). Melbourne: Trans Pacific Press.
- Pankenier, D.W. (2013). *Astrology and Cosmology in Early China. Conforming Earth to Heaven*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Piggott, J. (1997). *The Emergence of Japanese Kingship*. California: Stanford University Press.
- Plezia, M. (2007). *Słownik łacińsko-polski. Tom. III. I-O*. Warszawa: PWN.
- Potter, S. (2007). On the Artistic Heritage of Japanese Cartography: Historical Perceptions of Maps and Space. *Gengo bunka ronshū*, 28(2), 209–225.
- Rybicka, E. (2013). *Mapy. Od metafory do kartografii krytycznej. Teksty Drugie*, 4, 30–47.
- Schalansky, J. (2013). *Atlas wysp odległych. Pięćdziesiąt wysp, na których nigdy nie byłam i nigdy nie będę* (przeł. T. Ososiński). Warszawa: Dwie siostry.
- Shillony, B.A. (2005). *Enigma of the Emperors: Sacred subservience on Japanese History*. Kent: Global Oriental.
- Takayama, H, Mitsunori, S. (1993). *Nihon no rekishi nenpyō jiten*. Tōkyō: Shōgakukan.

- Totman, C. (2009). Historia Japonii (przeł. J. Hunia). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Tú. In: Chinese English Pinyin Dictionary. Pozyskano z: <https://chinese.yabla.com/chinese-english-pinyin-dictionary.php?define=%E5%9B%BE>.
- Tubielewicz, J. (1997). Od Yamatai do Yamato. *Japonica*, 7, 13–26.
- Tubielewicz, J. (2006). Problem lokalizacji Yamati i „pięciu królów Wo”. W: E. Pałasz-Rutkowska (red.), *Od mitu do historii. Wykłady o Japonii* (s. 73–79). Warszawa: Wydawnictwo TRIO.
- Unno, K. (1994). Cartography in Japan. In: J.B. Harley, D. Woodward (red.), *Cartography in the Traditional East and Southeast Asian Societies. Volume Two, Book Two* (s. 346–477). Chicago–London: The University of Chicago Press.
- Unno, K. (2004). *Chizu-no bunkashi: sekai to Nihon*. Tōkyō: Yasakashobō.
- Unno, K., Namba, M., Muroga, N. (1972). *Nihon-no ko chizu*. Tōkyō: Sogensha.
- Yonemoto, M. (2003). *Mapping Early Modern Japan: Space, Place, and Culture in the Tokugawa Period, 1603–1868*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press.

Spis ilustracji

- II.1. Luis Texeira, *Iaponiae insulae description*. Pozyskano z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orteliusstraat_Japan.jpg.
- II.2. Reprodukacja najstarszej mapy Gyōkiego z VIII wieku, wykonana przez Kanabee Murakamiego (1652) (Unno 1994: 368).
- II.3. Najstarsza mapa Japonii wykonana w stylu Gyōkiego (1306) (Unno 1994: 367).
- II.4. Mapa miasta Ōsaka (1655) (Unno 1994: 418).
- II.5. Szkic mapy świątyni shintoistycznej pochodzącej z grobowca w Kazuwie (Unno 1994: 352).
- II.6. Mapa świątyni buddyjskiej Jongo w Kyōto (1230) (Unno 1994: 364).
- II.7. Japońska wersja mapy świata. Pozyskano z: <http://www.travelerscafe.jp/worldmap.html>.
- II.8. Polska wersja politycznej mapy świata. Pozyskano z: <https://ksiaznica.pl/swiat-mapa-polityczna-i-krajobrazowa-mapa-scienna-oprawiona-w-listwy-p-26078.html>.
- II.9. Pierwsza strona książki *Nihon-no rekishi nenpyō jiten* (Takayama, Mitsunori 1993: 8).
- II.10. Mapa Japonii (powiększenie) (Takayama, Mitsunori 1993: 8).
- II.11. Mapa Japonii (Takayama, Mitsunori 1993: 9).
- II.12. Mapa fragmentu wyspy Honsiu (Takayama, Mitsunori 1993: 10).
- II.13. Mapa kraju i ludu Wa (Takayama, Mitsunori 1993: 28).
- II.14. Yamatai (Takayama, Mitsunori 1993: 30).
- II.15. Cesarzowa Jitō i mapa miasta Fujiwara (Takayama, Mitsunori 1993: 59).
- II.16. Prowincja Yamato (Takayama, Mitsunori 1993: 59).
- II.17. Mapa z okresu „restauracji” władzy cesarskiej (Takayama, Mitsunori 1993: 364).
- II.18. Lot samolotu B-29 z wyspy Saipan do Japonii (Takayama, Mitsunori 1993: 475).
- II.19. Podróż Matsuo Bashō (Takayama, Mitsunori 1993: 289).

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie związku pomiędzy mapą a ideologią, a dokładniej tego, w jaki sposób za pomocą map reprodukowana jest tożsamość narodowa we współczesnej japońskiej kulturze popularnej. Na wybranych przypadkach i ilustracjach, pochodzących z komiksu *Nihon no rekishi nenpyō jiten* [Chronologiczna encyklopedia historii Japonii], wykażę, w jaki sposób wykorzystuje się do tego procesu wiadomości o kształcie i liczbie wysp należących Japonii. Wybór komiksu uzasadniony był faktem, że nie jest on katalogiem map Japonii, lecz popularnym wprowadzeniem do historii tego kraju. W celu uporządkowania wywodu, treść artykułu podzielony jest na dwie części. Pierwsza z nich to wprowadzenie do, nieobecnego w polskiej literaturze, wątku japońskiej kartografii i związanych z nią treści ideologicznych, druga zaś zawiera analizę konkretnych przykładów idei narodowych zawartych w komiksie *Nihon no rekishi nenpyō jiten*.

Słowa kluczowe: mapa, Japonia, komiks, komunikacja, tożsamość narodowa, poetyka, ideologia, polityka, kultura popularna

Summary

The aim of the article is to show the relationship between a map and ideology, and more precisely, how the national identity in contemporary Japanese popular culture is reproduced with the help of maps. In selected cases and illustrations from the comic book *Nihon no rekishi nenpyō jiten* [Chronological Encyclopedia of Japanese History], I show how the information about the shape and number of islands belonging to this country is used in this process. The choice of the comic book was dictated by the fact that it was not a catalogue of maps of Japan, but a popular introduction to the history of this country. In order to organize the argument, the content of the article is divided into two parts. The first of them is an introduction to the topic of Japanese cartography and the ideological content that is absent in Polish literature. The second contains an analysis of specific examples of national ideas as found in the comic book *Nihon no rekishi nenpyō jiten*.

Keywords: map, Japan, comic book, communication, national identity, poetics, ideology, politics, popular culture

Translated by Author